

Nieuwsbrief 7, oktober 2022

In de *Maand van de Geschiedenis* organiseert SMAA op zondag 30 oktober 2022 samen met het Stadsarchief Amsterdam een Publieksdag over middeleeuws Amsterdam. De bijeenkomst is van 13.00-17.00uur in de Bazel en gratis toegankelijk.

Het programma staat aangekondigd op de website van het Stadsarchief:

[Publieksdag Middeleeuws Amsterdam - Stadsarchief Amsterdam](#)

Publieksdag Middeleeuws Amsterdam

Hoe zag Amsterdam er in de middeleeuwen uit? En wat hield Amsterdammers bezig? Krijg inzicht in deze tijd tijdens de publieksdag Middeleeuws Amsterdam op 30 oktober. Ter ere van de 747ste verjaardag van Amsterdam vertellen wetenschappers over de middeleeuwse stad en de gasthuizen. Daarnaast is er een doorlopend familieprogramma vol workshops waarmee je het vroegste Amsterdam ook zelf kunt beleven.

Tijdstip: Zondag 30 oktober, 13.00-17.00.

Locatie: Stadsarchief Amsterdam, Vijzelstraat 32, gratis toegang.

Er wordt wel eens gezegd dat om de hedendaagse maatschappij te begrijpen je haar geschiedenis moet kennen. Maatschappelijke betrokkenheid, goed burgerschap en het optimaliseren van de zorg zijn onderwerpen die de gemoederen in alle facetten van onze samenleving flink bezighouden. In de middeleeuwen was dat niet anders. In de jonge stad Amsterdam waren de gasthuizen vanaf het midden van de veertiende eeuw het vangnet voor de zwakkeren en hulpbehoevenden, waar rijke én minder rijke bewoners van Amsterdam hun steentje aan bijdroegen. Gemeenschapszin en een sterk gevoel van verbondenheid met elkaar waren de dragers voor deze solidariteit. De zakboekjes van de gasthuismeesters bevatten informatie over de voorwaarden waaronder mensen hun oude dag in het gasthuis mochten slijten. De boekjes geven een inkijkje in de hoeveelheid geld en goederen die deze mensen bezaten, welke taken zij in het gasthuis moesten vervullen, wat zij te eten kregen en aan wat voor regels zij zich moesten houden.

Niet alleen geschreven bronnen geven ons een beeld van de zorg en het dagelijks leven in middeleeuws Amsterdam. Archeologische vondsten geven het fysieke bewijs van de ontwikkelingen en vooruitgang van de stad en de gasthuizen.

De ziekenzaal, uitsnede uit De zeven werken van barmhartigheid. Collectie Rijksmuseum Twenthe

Programma publieksdag

Lezingenprogramma Bodeplein

13.00 Opening Publieksdag door de directeur van Stadsarchief Amsterdam **Bert de Vries**, en introductie van de lezingen door **Patrick Vlegels**, directeur van de Stichting Middeleeuwse Archieven Amsterdam.

13.15 Janna Coomans, universitair docent Middeleeuwse Geschiedenis aan de Universiteit Utrecht, gaat in het kader van het thema 'Wat een ramp' onder andere in op pestepidemieën in de late middeleeuwen.

14.00 **Mariëlle Callenbach**, projectleider Middeleeuwse gasthuisarchieven, toont welke bijzondere verhalen er in de Amsterdamse gasthuisarchieven tot 1578 verscholen liggen.

14.15-14.45 Pauze

14.45 **Erik Schmitz**, medewerker Stadsarchief Amsterdam, vertelt over het Tolprivilege van 27 oktober 1275, de 'geboorteakte' van Amsterdam, en licht de betekenis ervan toe.

15.30 **Ranjith Jayasena**, stadsarcheoloog bij de gemeente Amsterdam, geeft een lezing over opgravingen van kloosters en gasthuizen, en laat de ontwikkeling op het Binnengasthuisterrein zien van klooster tot gasthuis en uiteindelijk tot ziekenhuis.

16.15 Afsluiting Publieksdag

Locatie: Bodeplein (op de tweede verdieping, te bereiken via de trappen of de lift bij de ingang), toegang vrij

Familieprogramma in de Hal

Diezelfde middag is er een feestelijk familieprogramma in de hal op de begane grond. Voor kinderen is er limonade en iets lekkers.

Creëer je eigen middeleeuwse persona

Doorlopende workshop tussen 13.00-17.00, voor alle leeftijden

In deze workshop duik je in de bijzondere verhalen uit de middeleeuwse Amsterdamse gasthuisarchieven. Wie zou jij geweest kunnen zijn in middeleeuws Amsterdam? Wat zou je naam geweest zijn, en welk beroep had je? Ook ga je onderzoeken hoe deze persona eruit zou hebben gezien om uiteindelijk een heuse transformatie te ondergaan.

Een professionele fotograaf, Anne-Roos 't Hart, legt het eindresultaat vast in een 'middeleeuws' portret. Je krijgt je foto's digitaal thuisgestuurd!

Wat staat daer? Paleografie voor jong en oud

Workshops om 14.15 en 16.15 uur, vanaf circa 8 jaar

Ben je nieuwsgierig en houd je van puzzelen? Dan is deze workshop iets voor jou. Samen met archivaris Harmen Snel ga je aan de slag met het ontcijferen van een middeleeuwse tekst uit het archief van de Gasthuizen.

Maak je eigen oorkonde met zegel

Doorlopende workshop tussen 13-17 uur, voor alle leeftijden

Amsterdam is jarig en daarom is het oudste document met daarop de naam van de stad te zien: het Tolprivilege uit 1275, bijna 750 jaar oud. Op deze dag kun je zelf je eigen oorkonde mét zegel maken om mee naar huis te nemen. We maken de zegels van brooddeeg zodat je ze thuis nog af kunt bakken. Uiteraard neem je je oorkonde en zegel mee in een echt archiefdoosje dat je naar hartenlust kunt versieren. Voor de allerkleinsten zijn er kleurplaten.

Locatie: Informatiecentrum, begane grond. Gratis en voor alle leeftijden

Presentatie

Op 27 oktober wordt traditioneel de verjaardag van Amsterdam gevierd. In het tolprivilege van 27 oktober 1275 werd Amsterdam namelijk voor het eerst bij naam genoemd. Ter gelegenheid daarvan zijn in de Schatkamer van 27 t/m 30 oktober het tolprivilege van 27 oktober 1275 (de 'geboorteakte' van Amsterdam) en verschillende stukken uit de gasthuisarchieven te bekijken.

Locatie: Schatkamer, te bereiken via de trap links achterin de Hal. Toegang vrij

Toelichting lezingen Janna Coomans en Ranjith Jayasena

Gasthuizen, gezondheid en de Pest in laatmiddeleeuws Holland

Janna Coomans

De coronapandemie slingerde ons in meerdere opzichten terug naar een tijd waarin besmettelijke ziekte ons leven beheerste. Men trok snel vergelijkingen met de Spaanse Griep, maar nog veel vaker werden in de media de pest en de 'middeleeuwse' tactieken van quarantaine aangehaald. Dat was niet onterecht: aan het einde van de middeleeuwen ontwikkelden overal in Europa steden allerlei maatregelen om besmettelijke ziekten te voorkomen. Zo moesten pestzieken verplicht zes weken in quarantaine, werden straten schoongemaakt, en was het verboden om stinkende varkens buiten te laten rondlopen. Tegelijkertijd hield men processies en probeerden ze overspel en vloeken uit te bannen. Ook de gasthuizen speelden een rol bij het verzorgen van arme pestzieken en preventie van verdere verspreiding. Deze lezing zal het nieuwste onderzoek naar de geschiedenis van de pest in Holland bespreken, en proberen verbanden met het veel recentere verleden te leggen.

Janna Coomans is Universitair Docent Middeleeuwse Geschiedenis aan de Universiteit Utrecht. Ze promoveerde in 2018 cum laude op een onderzoek naar middeleeuwse publieke gezondheid, en publiceerde in 2021 het boek *Community, Urban Health and Environment in the Late Medieval Low Countries* (Cambridge University Press). Zij geeft regelmatig publiekslezingen en was onder andere te zien in de tv-serie *Het Verhaal van Nederland*.

Van Amstelbocht tot Universiteitskwartier. Archeologie van het Binnengasthuisterrein Ranjith Jayasena

Het Binnengasthuisterrein was tot het einde van de 14de eeuw een moerasland in de bocht van de Amstel, de 'Uterste Nesse' geheten. Vervolgens werd hier opgehoogd en aangeplempt, verzeen twee kloosters en vanaf de 17de eeuw een gasthuiscomplex. Archeologisch onderzoek heeft veel nieuwe informatie over dit stukje stad opgeleverd. Meest recentelijk waren de stadsarcheologen te vinden in de bouwput van de nieuwe Universiteitsbibliotheek van de Universiteit van Amsterdam. Hier werden de resten opgegraven van een kloostergebouw van circa 1560 dat enkele decennia later werd ingericht als Pesthuis en in 1626 werd opgenomen in het complex van het Verbandhuis, een chirurgische afdeling van het Sint-Pietersgasthuis. Verrassend was de vondst van een begraafplaats van het Pesthuis, waar tientallen mensen waren bijgezet. In de lezing wordt gesproken over het onderzoek aan deze skeletten, maar ook wat de vondsten uit een beerput vertellen over het dagelijkse leven in het 17de-eeuwse gasthuis.

Ranjith Jayasena maakt sinds 2005 deel uit van het team van stadsarcheologen bij Monumenten en Archeologie van de gemeente Amsterdam. In 2019 promoveerde hij aan de Universiteit van Amsterdam op het proefschrift 'Graaf- en modderwerk. Een archeologische stadsgeschiedenis van Amsterdam', een eerste synthese van 65 jaar stadsarcheologie in Amsterdam.

Project Ontsluiting van de Amsterdamse gasthuisarchieven tot 1578

Er is voor de diverse fondsen en andere betrokkenen een voortgangsrapportage opgesteld over het project Ontsluiting van de Amsterdamse middeleeuwse gasthuisarchieven. In deze rapportage zijn de tussentijdse resultaten gepresenteerd.

Het project betreft onder meer het leesbaar maken van de documenten van de Amsterdamse middeleeuwse gasthuisarchieven. Veel documenten zijn geschreven in een handschrift dat slechts voor enkele specialisten leesbaar is. Dat geldt vooral voor stukken die door ongeofende schrijvers geschreven zijn en heel ver af staan van het nette handschrift van de professionele stadsclerken uit de middeleeuwen. De documenten van ongeofende schrijvers blijken echter de meest bijzondere bronnen te zijn.

De meest waardevolle bronnen zullen met een vertaling in het modern Nederlands in de nieuwe inventaris digitaal beschikbaar worden gemaakt voor iedereen die geïnteresseerd is in de middeleeuwse geschiedenis van Amsterdam. En om het geheel compleet te maken wordt voor de professionele onderzoeker een wetenschappelijke bronnenuitgave toegevoegd.

Het vindbaar en leesbaar maken van de documenten in de Amsterdamse middeleeuwse gasthuisarchieven opent een venster naar de oorsprong van de identiteit van Amsterdam als sociale stad. Deze gasthuisarchieven vertellen veel over de stad, de bewoners, de topografische ontwikkeling van Amsterdam en over de medische en maatschappelijke zorg in de middeleeuwen.

In het voorjaar van 2023 zal het gasthuisarchievenproject worden afgesloten met de publicatie van de wetenschappelijke bronneneditie van een selectie van de gebonden registers van de gasthuizen. De fondsen die het project hebben gesubsidieerd ontvangen na afsluiting van het project een eindverantwoording.

In de *Nieuwsbrief Onderwijs* van september 2022 besteedt het Stadsarchief Amsterdam aandacht aan het project, in het bijzonder aan het creatieve lesprogramma dat door SMAA gemaakt is voor jongeren, met de gedigitaliseerde gasthuisarchieven als inspiratiebron: [Middeleeuwse Gasthuizen - Stadsarchief Amsterdam](#)

Doelstelling SMAA

De Stichting Middeleeuwse Archieven Amsterdam (SMAA) heeft tot doel de toegankelijkheid, beschikbaarheid en het gebruik te bevorderen van de middeleeuwse archieven van en over de stad Amsterdam, opdat de kennis van het middeleeuwse Amsterdam vergroot en verspreid wordt onder een zo breed mogelijk publiek.

Colofon

SMAA-nieuwsbrief 7, oktober 2022

www.middeleeuwsamsterdam.nl

Volg SMAA ook op de socials, via Twitter: @Middeleeuwen020

Facebook en Instagram: @Aemstelredammers

Contactgegevens: middeleeuwsamsterdam@gmail.com en 0625041723

Patrick Vlegels, directeur Stichting Middeleeuwse Archieven Amsterdam